

CULTURALE

CARAGIALE PEDAGOG

— Cu o scrisoare inedită a lui Caragiale —

D. Mihail Dragomirescu, în ultimul său articol despre Caragiale,¹⁾ relevă încă un merit al marelui dramaturg, acela de a fi fost un excelent pedagog. Aceeași constatare am făcut-o și eu încă de acum patru ani—bine înțeles d. Dragomirescu nu e vinovat că n'a știut aceasta.

Scrisesem în *Opinia* o serie de articole despre „Copil“ și despre „Școală“. Articolele au fost citite și maestrul însăși le găsisse interesante. M'am hotărât să le scot în volum și ca orice publicist care se respectă am vrut să am o prefață.

M'am gândit mult: cine ar fi fost mai competente să-mi scrie mie o prefață despre o carte în care se va vorbi de pedagogi răi, de școală rea, de copiii buni dar fără îndrumări serioase și de o școală mai bună, mai umană, mai inteligentă.

Și între atâți pedagogi români cu diplomă am ales pe Caragiale, care nu eră decât autorul moral al lui Chicoș Rostoganul. Și poate tocmai de aceea l-am și ales. L-am rugat să-mi scrie prefața.

Răspunsul maestrului²⁾ ca tot ce a eșit de sub pana lui, e un mic capo d'operă d'observație, de cugetare, de stil și de acel veșnic humor care nu l-a părăsit în cele mai serioase din scrierile sale.

Iată ce mi-a scris:

Joi 17/30 Ianuarie 1908

Wilmsdorf Berlin
Hohenzollernpl. 4

Stimate domnule doctor și confrate,

Pe cât m'a măgulit considerația ce-mi arăți prin scrisoarea d-tale, pe atâta firește trebuie să-mi pară rău că nu sunt în stare a-ți răspunde spre deplina d-tale satisfacere. D-ta îmi ceri mie o prefață la un studiu pedagogic. Să las că nu prea știu ce aș putea spune—dar d-ta nu știi pe semne cât sunt de aspre la noi așă numitele granițe ale specialității. Eu am constatat-o îndestul de dureros cu prilejul neînsemnatei mele publicațiuni de ocazie „1907“. Un eminent bărbat politic mi-a tăgăduit scurt, fiindcă sunt (zice el) „artist“, dreptul de a gândi—măcar asupra împrejurărilor sociale—aceasta după ce el însuși se pronunțase, câțiva ani deiarândul, în fiecare săptămână, cu absolută neșovăire, asupra tuturor chestiilor de artă: de pictură, de sculptură, arhitectură, danț, literatură, muzică, teatru, șcl; la gramatica elementară ce-i dreptul n'a voit să gândească, lăsând-o, probabil ca ne-

fiind chestie estetică, în seama „artiștilor“! Ce ar zice eminentul meu sau alt ilustru în cazul nostru—cu prefața?—Se pronunță în chestiuni de pedagogie—cine?... un „artist“! A!... O!... șcl!

Dar ca să vezi d-ta până unde merge la noi asprimea granițelor de autoritate, trebuie să abuzez de paciența d-tale și să-ți povestesc o mică întâmplare absolut veridică. Trepădam acum câțiva ani prin antecamerile Senatului, cerșind voturi pentru încetățenirea unui cetățean de care să se fi mândrit o cetate—pentru împământenirea unuia român-israelit. (A murit zilele trecute și stă acum pe veci împământenit în pământul Moldovei, pe care-l iubea atât de mult, Dumnezeu să-l odihnească pe bietul meu vechiu și bun prieten!) Vorbeam într'un grup de domni senatori despre meritele și patriotismul prietenului meu; când un domn senator, care se plimbă de colo până colo, ținând și aruncându-mi căutăture foarte dârze, și de care, cunoscându-l destul de bine, nu îndrăzneau nici să m'apropiiu, se apropie el de mine și mă interpelează foarte de sus, fără să mă salute întâiu:

— Ia'n ascultă, c'coane: ce ne tot bați capul cu jidanul aista al matali?!

Eu, neputându-i răspunde cum se cuvenea, căci aveam cu totul altă treabă acolo decât să dau lecțiuni de politeță unui sălbatic congestionat, care se vede bine că vine dela dejun, i-am răspuns blând, după un moment de gândire:

— Domnule senator, n'am venit aici să supăr pe cinevă; știu cât de respectuos trebuie să mă port în această incintă; dar, dacă am făcut fără să gândesc, vreo necuviință, sau dacă pur și simplu vă supără prezența mea,—iertăți-mă, mă retrag.

Ceilalți domni senatori au înțeles cât de penibilă eră situația și unul dintre ei, un boier moldovean, om de inimă și bine crescut, a intervenit și, cu un ton destul de aspru, a spus colegului:

— Da 'dă-ne pace, bre omule, și cată-ți de treabă! ce te amesteci dumneata nepoștit în vorba noastră?

Dar domnul congestionat n'a înțeles și m'a 'ndesat cu vorba:

— Mai întâiu, ce e jidanul matali?

— Literat, i-am răspuns eu umilit.

— Dar cu ce se ocupă?

— Cu agricultura...

— Uîdi?

— În Moidova.

— Apăi dumneata ce ești?

— Tot literat, zic și mai umilit.

— Nu te întreb de aiasta... De unde ești?

— De aici...

1) Din România Viitoare.

2) Acest răspuns, ca și seria de articole, au fost depuse la editura „Minerva“ ca să apară într'un volum. Subsemnatul a și primit onorariul dela această editură pentru lucrarea care totuși de 4 ani n'a putut vedea „lumina tiparului“.

— Nu, bre omule! ce ești? moldovan ori muntean? spuni.

— Muntean.

— Apăi, dă-ne bună pace, C'coane! Aista jidan de a noștri: ce vă amestecați dumilevoastre Muntenii?

Quasi-textual.

Am citit câteva din articolele d-tale; știu câtă reală valoare au; înțeleg câtă dreptate ai când voești s'atrage atenția lumii noastre asupra celui mai important element al școlii, element la care aproape nimeni nu gândește astăzi; văd și eu ca și d-ta și ca mulți alții de sigur, că ar trebui s'avem și școală pentru copii, nu numai copii pentru școală... dar... dar cum vrei d-ta să m'amestec și în pedagogie? s'o mai pat iarăși, spre umilirea mea și spre nenorocul publicației d-tale conștiințioase, cu cine știe ce pedagog absolut, sau și mai rău, cu cine știe ce ilustru bărbat politic? Căci am uitat, să-ți spun dintru început, când ți-am pomenit de asprimea granițelor de autoritate, că la noi (d-ta ca tânăr, poate nu știi încă) o seamă de oameni pot trece de gânditori universali, pot adică trece ca suverani granițele aspre pentru comunii muritori—bărbații politici. Aceștia sunt așa de gânditori și așa de universali, încât chiar specialiștilor le pot tăgădui competența în materie.

Eu nu sunt nici specialist în pedagogie, nici bărbat politic; prin urmare, cel mult mi-ar fi permis a spune în prefața ce-mi faci anoarea a-mi cere că admir opera fiindcă autorul respectă gramatica elementară; asta cred că aș putea-o face fără primejdie din partea ilustrațiilor politice și nici din a pedagogilor; dar atâta, înțelegi d-ta ca și mine, că n'ar fi de ajuns pentru publicul cetitor. Așa dar, cartea d-tale căreia-i trebuiește, ca tutulor cărților, și noroc pe lângă valoarea ce i-o cunosc, are nevoie de o prefață semnată de un pedagog absolut, sau, și mai sigur noroc, de un bărbat politic, ori n'are nevoie de loc de prefață—și poate asta ar fi mult mai frumos decât orice.

Nu! în interesul d-tale mai mult decât în al meu, trebuie să declin onoarea ce atât de grațios îmi propui și tocmai pentru asta te rog să mă consideri ca pe unul dintre cei mai buni și mai devotați prieteni ai d-tale.

Rămân cu toată stima al d-tale

Caragiale

Oare scrisoarea aceasta nu eră cea mai frumoasă și prețioasă prefață ce o poate căpăta un tânăr publicist pentru o lucrare care nu eră nici ea a unui „pedagog absolut“? mi-am zis. Și i-am scris maestrului să-mi permită a publica această scrisoare în locul oricărei alte prefețe, căci nu eră prefață mai

bună și mai potrivită pentru o lucrare care n'avea pretenția decât a spune un adevăr observat de un om care fusese multă vreme „elev“ și atâta tot.

Bine înțeles. Caragiale s'a grăbit să-mi trimită autorizația, pe care i-am cerut-o.

Iată răspunsul:

„Îți mulțumesc pentru vorbele bune ce-mi trimiți și mă grăbesc a-ți răspunde că publicarea rândurilor mele ușurele ca prefață la valoarea d-tale lucrare, e o mare onoare pentru mine—pentru care-ți rămân recunoscător.

Urez cărții d-tale tot succesul ce-l merită o lucrare conștiințioasă inspirată de frumoase sentimente și-ți trimit cele mai distinse salutări.

Al d-tale devotat prieten

Caragiale

Publicând aceste două scrisori ale „maestrului“ bine înțeles n'am voit cu ele să stabilesc prioritatea de a fi văzut eu cel dintâi în Caragiale un pedagog: de oarece lucrul acesta oricine l-ar fi putut face.

Caragiale nu numai că s'a oprit în opera sa asupra „elevului“ asupra „pedagogului“, asupra „școlii“ „metodelor“, zeflemisindu-le, ridiculizându-le, Caragiale a fost unul din cei mai buni psihologi ai copilului în familie, față cu educația primită acasă.

Cetiți pe „D-l Goe...“, „Vizită“ și e de ajuns să aveți imaginea copilului răsfățat de educația proastă a mamei.

Dar în toată opera sa, acolo unde e vorba de copii, vedeți pe observatorul adânc care n'a lăsat nestudiat nici pe acest „om mic“ cum îl numește el pe nenorocitul „Mitu Boieru“ din „Păcat“.

Caragiale a avut pe lângă această acea credință pe care trebuie s'o aibă toți pedagogii că un copil în mâini bune poate ieși un om bun.

Dar foarte mulți cărora li este încredințată educația copiilor nu știu aceasta, ori cred că educația nu poate îndreptă, nu poate îndruma spre bine odraslele ce li sunt încredințate.

Caragiale a crezut în educație, în puterea ei îndrumătoare și moralizatoare. El a scris rândurile acestea—(tot în „Păcat“):

„Mai greu de tămaduit decât bubele erau apucăturile și năravurile... Până la urmă însă și acestea au fost să fie învinse; povețele, blândețea, o vorbă aspră le soroace, devotamentul oamenilor buni care-l luaseră la sânul lor cald și mai ales o boală îndelungată au gonit, dacă nu cu desăvârșire, cel puțin în cea mai mare parte și pornirile și deprinderile rele. Nu e peste puțină grădinarului priceput și răbdător să îndrepteze un copăcel fraged pornit să crească strâmb“.

Ultima frază (sublinierea e a mea) ar putea figura ca motto în fruntea oricărui tratat de pedagogie.

Și greșisem eu cerându-i o prefață la cartea mea despre „copil și școală“?

Minsk (Rusia)

Dr. I. Duscian

S O C I A L E

GENEZA SOCIALĂ A IDEALULUI

Dacă este lucru dovedit că activitatea creatoare a idealului derivă din *instabilitatea radicală a spiritului*, din setea noastră neastâmpărată de schimbare, rămâne însă de văzut de unde provine ea însăși, această mobilitate neobosită a ființei noastre conștiente. Cine întreține în spiritul nostru acea foamă nesăturată de schimbare, pe care analiza psihologică a idealului ne-a dat-o ca primul său principiu generator? Cine poate să intervină, în fiecare clipă, în echilibrul de abia atins al conștiinței noastre, pentru a-l strică și a pune astfel desechilibrul în balanța spiritului nostru, care tinde apoi a și-l recâștiga, pentru a-l pierde din nou, și așa mai departe. Căci viața noastră conștientă este, într'adevăr, o trecere continuă de la echilibru la desechilibru. De unde vine acest element, totdeauna nou, imponderabil, invizibil, în balanța spiritului nostru, pentru a-i strică echilibrul într'una?

S'a căutat, mai întâi, un răspuns la aceste întrebări în datele psihologiei. S'a crezut că instabilitatea perpetuă a spiritului nostru reproduce, traduce echilibrul tot așa de mobil al organismului nostru. Și, în oarecare sens, aceasta este adevărat. Dar, acest răspuns nu explică și nu luminează nimic, căci el aduce o nouă întrebare: de unde vine elementul nou, care, căzând în balanța fiziologică a corpului nostru, îi strică într'una echilibrul? S'ar putea răspunde aici, că variațiunile echilibrului organic sunt spontane, că sunt inerente vieții noastre, că n'au altă cauză. În acest caz, instabilitatea, mișcarea neîncetată a spiritului este legea vieții însăși, care este mișcarea spontană și neîncetată. Acest paralelism poate fi împins și mai departe. Procesul dublu de disociație și de asociație, care se constată la baza activității ideale, a fost apropiat de procesul dublu al vieții, care este, și ea, eliminare și asimilare organică. Spiritul ar fi schimbător, pentru că astfel ne e organismul, care se renoește într'una prin acest dublu proces organic.

Ce valoare putem noi atribui acestei analogii? Se poate, cel puțin, combate acest paralelism psihofiziologic? Ceace putem spune, este că nu ne mulțumește. Este prea vag și ar trebui să fie ceva mai precis, pentru a fi respins. Ar trebui, de exemplu, arătate legăturile invizibile prin care activitatea spiritului se leagă cu funcțiunea organică. Ori, aceasta n'a fost niciodată arătat, nici dovedit: Ne fiind dovedită, această teorie nu poate fi nici combătută într'un mod precis. Să spunem numai motivele pentru cari o respingem.

Mai întâi, dacă activitatea spiritului ar fi inerentă vieții, de ce nu se anunță spiritul oriunde este viață? Căci, în această ipoteză, ar trebui ca toate formele viețuitoare să fie înzestrate cu o conștiință reflectată, cu activitatea idealizatoare. Ar fi, însă, prea absurd să admitem aceasta. După cum această ipoteză nu poate să ne spună de ce conștiința reflectată nu însoțește toate formele viețuitoare, nu poate nici să explice de ce omul este înzestrat cu viața spirituală propriu zisă.

Vor încerca poate unii să ne spună că aceasta se explică prin finețea și dezvoltarea cu totul particulară a organismului omenesc. Totuși ni se va datoră încă răspunsul la această întrebare: De ce câștigă

organismul omenesc această dezvoltare și această finețea? Naturaliștii explică de obicei evoluția formelor viețuitoare prin două cauze principale: *variațiunile spontane* și *adaptarea la mediu*. Din aceste două cauze, cea mai importantă pare a fi într'adevăr, adaptarea la mediu, căci acesta singur decide care vor fi formele viabile. Pe când variațiunea spontană nu oferă decât *posibilități*, adaptarea la mediu oferă necesități ineluctabile, în cel mai înalt grad hotărâtoare. Și trebuie notat că e vorba aici de mediu fizic numai, și că, prin urmare, pentru majoritatea naturaliștilor, formele viețuitoare, între cari și omul, sunt rezultatul adaptării vieții la mediul fizic. Dar, după cum a fost demonstrat de d. Gaston Richard, conștiința nu se poate explica prin adaptarea la mediul fizic sau prin simplul joc al legilor fizice și naturale. Prin urmare această finețea și această dezvoltare particulară ale organismului omenesc, bază fiziologică a conștiinței, nu pot fi nici ele explicate astfel.

Pe de altă parte, s'ar putea spune că bogăția și varietatea impresiunilor cari ne vin din mediul fizic, sunt de ajuns pentru a determina mobilitatea, instabilitatea spiritului. În fiecare moment al vieții noastre, natura ne impresionează într'un fel deosebit. Din aceea chiar că impresiile sunt totdeauna diferite, urmează mobilitatea, instabilitatea stărilor noastre de conștiință. Cu aceasta însă nu ne aflăm mai luminați. Totul este să știm pentru ce această acțiune a mediului, care e aceeași pentru toate formele de viață și pentru toate rasele omenești, n'ar înzestra cu aceeași conștiință mobilă toate aceste forme ale vieții. Prelungiți oricât simpla acțiune a mediului cosmic asupra omului, îmbogățiți-o cât de mult, nu vă va duce mai departe decât la instinctele și la actele reflexe, nu vă va da cheia activității în veci schimbătoare a spiritului, după cum nu poate nici să explice finețea organismului și susceptibilitatea sa mai mare de a răspunde la acțiunea variată a mediului. Această finețea trebuie să fie ea însăși explicată prin alte condițiuni decât acelea ale mediului fizic. Adevărul e că, îndată ce va fi dată de alți factori, ea va părea explicată și prin acțiunea variată și multiplă a ambianței fizice; căci aceasta devine atunci, într'adevăr bogată, multiplă și variată, dar numai pe măsură ce simțurile și organizarea nervoasă a omului s'au rafinat și complicat. Nu variațiunea și bogăția excitanților fizici provoacă finețea organismului nostru, ci organizarea rafinată și complexă a corpului nostru face ca acești excitanți să fie compleși și variați.

Intr'adevăr, această rafinerie organică, cerebralitatea care corespunde cu viața spiritului, e în afară de legile adaptării și de acelea ale selecțiunii naturale¹⁾. De ce au fost naturaliștii în eroare asupra acestui punct? Ce le-a scăpat din condițiile în cari omul a câștigat rafineria fiziologică, care tocmai corespunde cu viața conștientă? Fascinați cu toții de importanța și de prestigiul mediului fizic, ei au închis ochii asupra mediului omenesc, social, care se suprapune mediului fizic, care împrejmuește omul și în mare parte îl izolează oarecum de acest mediu fizic, reducându-i astfel mult din importanța sa. Altminteri, ar fi de întrebat dacă mediul omenesc social, dacă adaptarea la acest mediu nu joacă nici un rol în determinarea fenomenelor conștiente? Căci, într'adevăr, acest mediu social este el așa de ineficace, de imponderabil și nul, cum pare să fi fost considerat?

1) Gaston Richard: *L'idée d'évolution dans la nature et dans l'histoire*. 1903, Paris, Alcan Passim.

și merită el o astfel de uitare generală din partea naturaliştilor? Păreră noastră este că tocmai această uitare stranie face pe naturalişti inapți a studia viața spiritului și legile sale. Căci lucrurile devin limpezi ca lumina zilei și studiul fenomenelor conștiente se orientează într'un sens cu totul altul, îndată ce se ține socoteală de mediul social. Societatea face ca, între om și mediul fizic, să se interpună omenirea. Fără îndoială că individul tot va trebui să se adapteze la universul fizic, dar aceasta o va face prin mijlocirea mediului omenesc, adică în mod indirect. Și aceasta constituie o diferență enormă, radicală, din cauză că omul trebuie să se adapteze mai întâi la mediul social complex și schimbător, la omenire, și apoi, prin mijlocirea omenirii întregi, cu concursul mediului său social, trebuie să se adapteze la mediul cosmic. Dar, prin chiar acest fapt, sensul adaptațiunii este cu totul schimbat. De acum înainte, adaptațiunea nu va mai consista în modificarea mai mult ori mai puțin profundă a organismului, pentru a se armoniza cu condițiile cosmice, ci, din potrivă, în modificarea lumii fizice — ceea ce e posibil acum cu concursul omenirii — pentru a fi, el, adaptat și armonizat, în fine, la tendințele și nevoile omului. Această schimbare continuă, neîncetată, a condițiilor fizice, prin care mediul cosmic răspunde necesităților și aspirațiilor omenesci, are răsunet în organism. *Structura nervoasă a omului trebuie să se ajusteze la modificările fizice provocate și efectuate prin acțiunea acestuia, și rezultatul este această rafinerie fiziologică nervoasă particulară, care corespunde cu viața spiritului, această dezvoltare specială a cerebralității, pe care naturalistii n'au reușit s'o explice. Acest rezultat este, drept vorbind, produsul educațiunii și al acumulării experienței colective a omenirii.*

Se poate arăta acum, psico-fiziologilor cari explică principiul instabilității conștiinței prin finețea și dezvoltarea particulară a sistemului nostru nervos, cât de superficială este teoria lor, și cum se câștigă acea finețea și chiar acea dezvoltare particulară. E adevărat că percepțiunile noastre, stările noastre sufletești în general, în cea mai mare parte simple reacțiuni nervoase la acțiunile mediului exterior asupra noastră, sunt cu atât mai bogate, variate, numeroase, cu cât structura noastră nervoasă e mai fină și mai dezvoltată; dar această finețea este datorită ea însăși numărului crescând de percepțiuni, bogăției mai mari de stări sufletești, de reacțiuni, prin cari noi răspundem mediului exterior. Căci, pentru un organism relativ mai puțin fin și mlădios decât al omului civilizat, toată bogăția și variabilitatea lumii fizice este sărăcie și monotonie. Universul nu se îmbogățește nu se diversifică decât pentru omul rafinat prin civilizație. Acela al animalelor este destul de redus, de mărginit și de simplu; acela al omului inferior și fără cultură, este sărac și fără farmec; nu devine infinit și fără margini decât pentru omul civilizat. Cultura, viața colectivă a omenirii organizate în societăți largi, prin acțiunea sa bogată, complexă, nemărginită, subțiază omul, rafinându-i organismul, îl face susceptibil de vibrațiuni infinit de complexe și delicate, și dezvoltă în mod excepțional cerebralitatea sa. După ce a fost făurit, cizelat, mlădiat, prin viața socială, în mediul omenesc, omul intră în raport cu natura. Complexitatea impresiilor ce le va găsi aici și cari vor lua parte acum la determinarea instabilității sale mintale, n'au fost posibile decât prin influența infinit de complexă, exersată asupra lui de colectivitatea omenescă în mijlocul căreia s'a născut și s'a dezvoltat.

Aici găsim noi izvorul original și adevărat al activității ideale și creatoare a spiritului. Acest idealism care este adaptarea mediului la nevoile și tendințele noastre, a apărut și s'a dezvoltat cu apariția și cu dezvoltarea mediului omenesc și social, care s'a suprapus mediului cosmic, interpunându-se între el și om. Găsim dar această diferență profundă și capitală între om și celelalte forme ale vieții, anume, că el, *omul, este produsul adaptării sale duble, la mediul omenesc în mod direct, și în mod indirect la mediul fizic, transformându-l în sensul tendințelor sale, pe când formele vieții sunt produsul simplei lor adaptări directe și imediate la condițiile acestui mediu.* Intr'adevăr, nici o altă speță animală nu obicinuește așa mult ca omenirea, să coopereze și să trăiască în societăți din ce în ce mai largi și mai complexe. Și iată de ce, în omenire, viața spirituală și ideală a apărut exclusiv, sau s'a dezvoltat excepțional, și de ce spiritul nu s'a manifestat într'alte forme ale vieții. *Societățile omenesci sunt, într'adevăr, infinite de schimbătoare, căci conținutul, volumul și densitatea grupurilor pot varia în mod infinit.* Ele cuprind un număr de membri totdeauna variabili, când mai mare când mai mic. Ori, această variațiune de număr, adevărat de conținut, de volum și de densitate, dezvăluie complexitatea și instabilitatea radicală a oricărei vieți sociale și spirituale.

Până aici, n'am înfățișat lucrurile decât în sens prea general: să căutăm să strângem mai de aproape problema noastră; și s'o considerăm acum din alt punct de vedere.

Spuneam că ipoteza psihologică nu ne descopere legăturile dintre instabilitatea mintală și schimbarea continuă a organismului și că nu ne arată nici cum poate dublul proces de asimilare și de eliminare organică să determine dublul proces de disociație și de asociație psihologică. Ori, nu putem face mai vizibilă eroarea acestei teze, decât demonstrând, prin fapte, baza serioasă a tezei noastre. Să vedem dar, mai întâi, cum se produce, în fapt, instabilitatea spiritului; pe urmă, vom încerca să explicăm socialmente dublul proces de disociație și de asociație, ce se găsește la baza oricărui act idealizator și creator.

Dacă idealul este, într'adevăr, după cum am afirmat-o, fructul instabilității spiritului, acesta fiind ea însăși efectul vieții sociale, va trebui s'o dovedim acum, cercetând dacă intensitatea puterii creatoare a idealului variază în raport direct cu instabilitatea mintală și cu condițiile generale ale mediului omenesc social.

Să privim omul care trăiește într'un neam barbar compus din câteva sute de familii, și a cărui viață comună este de obicei cu totul interioară, fără contact, sau cu foarte puțin contact, dacă nu în conflict cu popoarele vecine. Exclusivismul, față de străini, este trăsătura sa caracteristică, după cum eră și în cetățile antice, mai mult ori mai puțin civilizate. Intr'această stare socială, care este viața mintală a oamenilor cari trăiesc în mijlocul acestor popoare? Ea este, evident, ceea ce e viața comună a grupului, adică e mărginită și simplă, redusă la un număr destul de restrâns de imagini, de idei și de emoțiuni. Instabilitatea acestei vieți mintale este cu mult mai limitată decât aceea ce se observă la omul care trăiește în societățile mari și civilizate. Spiritul inventiv, activitatea ideală și idealizatoare sunt acolo aproape nule. Toată viața spirituală se exprimă aici în câteva formule religioase rigide, inflexibile, rutiniere. Ceea ce domină activitatea și conștiința unor grupuri sociale așa de mici, este

un conservatism instinctiv, încăpătânat, uzul, exemplul strămoșilor. Acestea le fascinează și oarecum le paralizază. De aceea, fața creatoare a idealului lor este redusă la minimum. - Aceste locuri sunt așa de cunoscute, au fost așa des exprimate, încât ar fi de prisos să cităm autori și să insistăm asupra detaliilor.

D'altminteri, aceste fapte sunt așa de simple și de evidente dela sine. Intr'adevăr, chiar dacă organizația nervoasă a oamenilor din aceste grupuri ar putea dispune de o mare plasticitate și de o bogată spontaneitate creatoare, câtă vreme însă această spontaneitate nu este excitată, provocată prin incidente sociale multiple și variate, și nu e solicitată de acțiuni și reacțiuni sociale numeroase și complexe, ea nu se va manifesta și va sfârși prin a amorți într'o activitate automată și instinctivă, într'o mizerabilă rutină, individuală și colectivă. Pe scurt, sărăcia raporturilor sociale, a acțiunilor și reacțiunilor inter-individuale — explicată prin numărul prea mic al membrilor popoarelor izolate — determină sărăcia vieții conștiente și a activității creatoare, și automatismul rigid care este negarea chiar a instabilității mintale.

Nu e, de altfel, de loc nevoie să mergem așa departe în timp ori în spațiu. Să considerăm pur și simplu viața socială așa cum se petrece într'un sat, mai mult ori mai puțin izolat în munții oricărui stat european, chiar dintre cele mai civilizate. Să observăm aici mai de aproape viața acelor oameni simpli, cari nu s'au îndepărtat de satul lor, și a căror cultură se reduce la singura lor iscălitură. Nu vom găsi la ei aproape nici o diferență de ceace se spune de felul de a trăi al popoarelor necivilizate. Vedem la ei aceiași rutină strămoșească, același fond constant de superstiții, din generație în generație, același automatism în activitate, și în fine, aceeași imobilitate în spirit. Și această imobilitate a spiritului explică și îndreptățește îndeștul lipsa de acțiune inventivă și creatoare ce se observă la ei, aceste două stări psihice fiind destul de solidare între ele, după cum cu drept observă d. Paulhan: „Orice fapt conștient implică... o mică inovație“. În ceace privește imobilitatea spiritului, ea este ceace sunt și condițiunile acestui fel de societăți. Simplitatea și sărăcia raporturilor inter-individuale, raritatea extremă a contactului social, efecte ale izolării și a micimii grupului, nu permit și nu provoacă o viață psihică bogată și complexă, prin urmare variată și variabilă. Singură, mișcarea socială complexă, raporturile sociale schimbătoare și variate determină sau provoacă o mișcare variată și bogată a conștiințelor. Instabilitatea mintală este în funcțiune de instabilitate socială. D. Duprat a dovedit-o îndeștul într'una din lucrările sale, unde dânsul spune în concluziune, că „orice turburare socială e susceptibilă de a provoca o turburare mintală“¹⁾.

După ce, prin negativ, am dat dovada raporturilor ce există între instabilitatea mintală și condițiunile vieții sociale, să vedem acum faptele pozitive care confirmă teza noastră. Să considerăm cetățile antichității grecești, a căror populație începuse să călătorească și, cu voe fără voe, intrase în contact cu popoarele mari din orient, colonizând aproape toate coastele Mediterane, pentru a-și revărsa aci toată supraproducția. Care este viața oamenilor în aceste cetăți, întru cât o putem întrezări prin istorie? Să considerăm, mai ales, ceace se petrece la Atena, între epoca lui Temistocle și a lui Alexandru Macedon. Ceace găsim caracteristic la Atena, în această epocă, ceace ese în relief din viața omenirii din acel timp, este că ce-

tatea Atenii a devenit centrul important al lumii elene, centru de gravitate și de concentrare intelectuală și artistică a întregii lumi grecești. Orașele grecești, răspândite și înfipte, ca niște tentacule enorme, în corpul popoarelor mari și celor mai civilizate din Asia și din Africa, erau ele înșile, atâtea centre, în cari se făcea un schimb neîncetat între viața grecească și viața acelor barbari. Eră dar un circuit neîntrerupt de viață colectivă, de viață omenească, între aceste cetăți și marile imperii ale antichității. Un dublu curent de endosmoză și de exosmoză se stabilise și se continuă între Persia și orașele grecești din Asia, între Egipt și Grecii insulari. Și când veni preponderanța Atenii, din timpul lui Temistocle și până la Pericle, vedem aci o concentrare a tuturor curentelor de viață omenească, derivate din masa adâncă de viață închisă în aceste imperii. O vastă participare, un circuit de viață universală, prin intermediarul orașelor grecești, o formidabilă concentrare de cugetare, de artă, de poezie, asimilate din mai toată lumea antică, se întrupă în sânul acestei metropole, mărită astfel și devenită infinit de complexă și de schimbătoare. Rezultatul, din punct de vedere intelectual, al acestei mari mișcări istorice, ne este bine cunoscut: o eflorescență a spiritului omeneșc extraordinară, și necunoscută în istoria omenirii trecute, cari se manifestă în creațiuni filozofice și morale, în știință și în legi și, mai ales, în producțiuni literare și artistice. Spiritul grec, excitat, hărțuit chiar, din toate părțile, conștiința greacă, provocată prin incidența atâtor circumstanțe, viața cetățeanului atenian, complicată și diversificată prin atâtea raporturi, directe ori indirecte, cu toată lumea cunoscută, mentalitatea greacă, în fine, solicitată, pusă în mișcare prin atâtea relațiuni istorice complicate și schimbătoare, a trebuit să se complice și să se diversifice ea însăși, la infinit. Imobilitatea relativă, care trebuia să fie legea spiritului grec, înaintea războaielor medice, a trebuit să cedeze pasul, puțin câte puțin, unui fel de mișcare neîncetată a spiritului, care a devenit legea sa, legea conștiinței elene și prin urmare a conștiinței omenești, care s'a prefigurat în această conștiință greacă. Instabilitatea acestei conștiințe s'a manifestat, mai întâi, sub aspectul său numai formal, cu *critica sofiștilor* și a lui *Socrate*, care a fost fără îndoială, primul fruct al întâlnirii și al concentrării, la Atena, a diferitelor sisteme filozofice, venite din toate părțile lumii elene, și prin urmare, din toate părțile lumii. Intr'adevăr aplicat mai întâi, la sine însuși, și la studiul fenomenelor politice și morale, spiritul grec, devenit instabil, a dat acea *filozofie critică și morală* pe care o dezvoltară școala sofiștilor și Socrate; aplicat la viața concretă și afectivă a poporului, produse creațiunile artistice incomparabile, cari au ilustrat epoca lui Pericle; în fine, aplicat la studiul lumii fizice și morale, creă sistemele filozofice ale lui Pitagora, Democrit și ale urmașilor lui Socrate: Platon, Aristot, Zenon, Epicur. Căci, la Grecii cari trăiau în timpul lui Pericle, spiritul se ascuți, și sub incidența atâtor evenimente istorice și a atâtor raporturi sociale complexe și numeroase, deveni de o instabilitate excesivă, și prin urmare de o putere creatoare fără seamăn, de o inventivitate științifică și artistică cu adevărat excepțională. Acțiunea sa asupra naturii, puterea activității sale adaptive, care modifică natura și o supune la cerințele oamenilor, deveni enormă, căci cu el colaboră toată omenirea. Intr'adevăr, pentru prima oară, în societatea greacă, se vede omenirea, cunoscută de istorie, colaborând cu omul; căci, la Atena, care se puse în raport cu toată lu-

1) Duprat: Les causes sociales de la folie. pag. 181.

mea antică, se concentra și se condensa atunci, experiența, practicile și cunoștințele lumii întregi. Pe scurt, idealismul grec, a tot puternic în acel moment, eră produsul concentrării sociale a omenirii, realizarea în mod aproximativ, prin mijlocirea istorică a Elenilor. *Puterea creatoare a Grecilor din acele timpuri ar putea fi măsurată cantitativ prin socialitatea omenească realizată de ei la Atena.* Dovada acestui lucru este făcută prin cecece se întâmplă în urmă, chiar la Atena, după cuceririle lui Alexandru și mai ales, după ce imperiul greco-macedonean se fărâma: se observă atunci, într'adevăr, o încetare a dezvoltării și a creațiilor originale în mai toate domeniile. Instabilitatea spiritului, odată câștigată, și puterea sa idealizatoare, care deriva de aci, a urmat, fără îndoială, însă mai puțin intensă și mai puțin creatoare. Vioiciunea sa, precum și mobilitatea sa, au trebuit să fie împuținată, din cauza îmbucătățirii sociale concomitente și din faptul că preponderanța metropolei grecești a fost dizlocată și oarecum împrăștiată. Omenirea, prea mult îmbucătățită, după partajul imperiului lui Alexandru, nu mai putea să colaboreze cu omul. Iată de ce eficacitatea spiritului omenesc, în reacțiunile sale ideale contra realului, trebui să fie redusă, și nu vom mai vedea nici artiști mari, nici mari filozofi, legislatori sau poeți. Idealismul s'a micșorat și eclipsat în același timp cu socialitatea omenească. Prin această probă, cu totul negativă, teza noastră e confirmată, tot așa de bine ca prin proba pozitivă ce i-a dat-o istoria.

D'altminteri, după 2—3 secole, istoria s'a însărcinat să aducă, în cursul său întortochiat, o altă confirmare, și mai strălucitoare, a tezei ce susținem, dacă considerăm societatea romană a Cezarilor. În acel timp, Roma își câștigase o situație preponderantă în lume, cu mult superioară aceleia atinsă de metropola greacă; ea mai primise și moștenirea intelectuală și artistică a Atenei. Instabilitatea creatoare a spiritului, câștigată la Atena, trebuia să funcționeze acum la Roma, într'un cadru altfel vast și complex. Ea găsisse, aci, condițiile de producție dezvoltate la maximum lor, căci *socialitatea romană*, rezumând în sine, în sensul propriu al cuvântului, socialitatea omenească, omenirea întregă colabora cu cetățeanul roman. La Roma, această colaborare ajunsese la cea mai înaltă culme.

D. Drăghicescu

ROMÂNIA FAȚĂ CU NOUA SITUAȚIUNE DIN BALCANI

Schimbările teritoriale ce urmează a se înfăptui în Peninsula Balcanică în urma victoriilor Statelor aliate împotriva Turciei, preocupă opinia publică românească și pe conducătorii noștri dintr'un îndoit punct de vedere: acela al menținerii echilibrului politic față cu Bulgaria care năzuește o expansiune teritorială până la Marea Egee—și acela al chestiunii Aromânilor.

Intru cât războiul a fost pornit din considerațiuni naționale, iar mărirea teritoriilor Statelor aliate prin împărțirea cuprinsului Turciei Europene se susține a fi determinată de aceleași considerațiuni, e bine să privim chestiunea atât sub raportul principiului naționalităților față cu Statele aliate respective cât și față cu interesele noastre proprii naționale.

În Turcia Europeană sunt după cum se știe nu numai Bulgari, Sârbi și Greci ci mai sunt și Albanezi, Aromâni și Turci, aceștia din urmă formând o masă compactă față de care nu s'ar putea admite dominațiunea Bulgarilor, Grecilor, Muntenegrenilor și Sârbilor fără călcarea principiului naționalităților, cu alte cuvinte fără ca pacea acestor popoare și prin urmare a Europei care le are sub tutela sa să nu fie neconținut turburată.

Interesele noastre naționale apoi precum și acelea ale echilibrului politic față cu mărirea eventuală a Bulgariei, impun ca Bulgaria să nu ia decât cecece i se cuvine pentru considerațiunile naționale pentru care a făcut războiul, adică numai teritoriul dela sudul său unde conaționalii ei sunt în majoritate; și va trebui să stăruim pentru formarea a două State independente: Macedonia și Albania, Macedonia să cuprindă teritoriile ocupate de Aromâni și Turci precum și cele în care aceștia sunt în majoritate, iar Albania teritoriul ocupat de Albanezi,—sau a unui singur Stat Macedo-Albanez.

Austro-Ungaria care are față de Serbia aceleași interese contrarii bine afirmate și care mai mult decât noi are tot interesul de a zădărnici întemeierea de State balcanice slave puternice la sudul său și alături de Bosnia și Hertzevovina, are de asemenea tot interesul să susțină întemeierea Statelor noi Macedonean și Albanez sau a Statului Macedo-Albanez pe teritoriul dela Marea Adriatică și până unde se întind ținuturile locuite de Aromâni.

O asemenea idee va trebui și va putea fi susținută cu mult succes înaintea unei eventuale conferințe a Puterilor, căci numai în condițiunile acestea va putea fi vorba de pacificarea Macedoniei.

Altfel stau însă lucrurile cu pretențiunile noastre privitoare la quadrilaterul Varna-Rusciuk, căci dacă din punct de vedere național și al echilibrului politic avem tot dreptul să cerem înființarea unor State libere pe ruinele Turciei Europene, în schimb în acest quadrilater nu putem avea aceleași drepturi naționale, și stăpânirea în viitor a acestor ținuturi bulgare de astăzi, ne va pune într'o continuă discordie cu vecinii noștri, ținuturile urmând să fie teatrul aceluiași spectacol dureros pe care l-au dat comitații și bandiții Bulgari în Macedonia.

E însă la granița dobrogeană dinspre Bulgaria o fâșie ocupată de populațiuni în majoritatea lor turcă, fâșie acordată Bulgariei, la delimitarea graniței, împotriva drepturilor consfințite nouă de tratatul din Berlin. Statornicirea dreaptă și cedarea către noi a acestei fâșii care cuprinde cele mai bune pozițiuni strategice în partea locului, va fi pentru noi o siguranță în fața unor eventuale năzuinți bulgare—mai

ales că această fâșie, prin populațiunea ei, nu încalcă pretențiunile naționale bulgare.

Acestea se pot cere dela Bulgari în actualele împrejurări, împiedicând pe cât ne va fi posibil a ni face dușmani în viitor.

Dar Bulgarii profitând de victoriile lor și calculând că în cazul unei eventuale conferințe a Puterilor li se vor reduce din pretenții, ocolesc această conferință, afirmând că vor trată direct, împreună numai cu celelalte State Balcanice din războiu, pacea cu Turcia. Insemnate personajii bulgare tăgăduesc chiar României dreptul la vreun amestec în această chestiune.

O intervențiune armată din partea României și Austro-Ungariei ar fi inoportună acum, întru cât ar determina complicațiuni; și apoi dela o Conferință a Puterilor la care va luă parte și România va fi imposibil să se sustragă Statele astăzi aliate.

Ce ar fi de făcut însă până atunci?

România va trebui să ceară Bulgariei ca pacea cu Turcia să se trateze de acord cu dânsa, stabilindu-se odată cu pretențiunile Statelor aliate și acelea ale României și rămânând ca la Conferință, marile Puteri să consfințească faptul împlinit al înțelegerii State'lor Balcanice din războiu cu Turcia și România. Acelaș drept ar urmă să pretindă și Austro-Ungaria Serbiei și Muntenegrului.

În caz de neînțelegere România și Austro-Ungaria să determine de îndată ținerea conferinței Puterilor, mobilizând, demonstrând prin urmare hotărîrea de a-și apăra interesele, România urmând apoi să-și susțină drepturile dinaintea Conferinței, și să stăruie în a căpăta mandat din partea Puterilor, pentru aducerea la îndeplinire a hotărîrilor conferinței la nevoie prin puterea armelor. Fără o sancțiune de acest fel toate drepturile ce i se vor conferi vor fi iluzorii. Austro-Ungaria de asemenea va avea să capete mandat pentru sancționarea celor privitoare la independența statelor libere Macedonia și Albania sau a Statului independent Macedo-Albanez.

Cu chipul acesta statele aliate balcanice vor fi nevoite să cedeze, iar o conflagrațiune europeană va fi evitată.

În sfârșit, în cazul cel mai rău, când Rusia s'ar opune la toate acestea, și ar lua armele, Statele Balcanice încă vor trebui să bată în retragere prevăzând că intervențiunea armată a Rusiei nu ar fi sigură și eficace pentru păstrarea rezultatelor victoriilor obținute împotriva Turcilor, aceste victorii putând fi compromise în cele din urmă prin eventuale noi împrejurări defavorabile. Dar e mai mult decât posibil că o asemenea intervenție nu se poate acum ușor produce.

N. Ștefănescu-Iacint

LITERATURA

DUMNEZEU MI-A ZÂMBIT

Căutam fericirea în grădina vieții — izvorul sângelui țâșneă din întuneric — și eră sfântă, adâncă tăcerea.

Cărările grădinei vieții șerpuiau tainice — și de pe copaci atârnavu fringhii, s'au spânzurat atâtea cari ar fi vrut să spânzure pe alții.

Creșteau flori bogate, grase și grele de parfum — lacurile de lacrimi abureau, și în iarbă străluceau case — ah, în grădina vieții sunt multe stărvuri, pe care le-a uitat grădinarul să le măture din cald. Căutam fericirea.

Chemam vântul să-mi spue unde-i fericirea și cerul își trimetea vânturile sale reci — chemam noaptea să mă ducă în brațele fericirii: fecioară cu ochii de foc și plete de șarpe.

Căutam fericirea.

Și în iarbă străluceau oasele și fringhiile șuerau pe crăcile copacilor — și în nisipul grădinei simțeam zâmbetul de aur, ce a murit în copii. Simțeam că pășesc cu pasul celor ce au pășit — ce au venit și s'au dus fără să știe de ce au venit și de ce s'au dus — simțeam că fiecare pas al meu fură un strop din sângele meu, un zâmbet din gură — un gest din mușchi. Nici odată stropul de sânge nu va mai fi al meu — zâmbetul și gestul va fi al altuia — grădina vieții, grădina vieții cu zaplaz de aur, cu lacuri de lacrimi, cu bisericile moi ale minții și cu râurile de sânge calde, în care plutește leagănul și sicriul fără rost. ..

Căutam fericirea.

Și deodată... În mine au crescut sufletul și sângele, mușchii și oasele. Simțeam că trupul meu crește peste flori, râuri, copaci, dealuri. Mi s'au desfăcut aripile sufletului și sub ele simțeam toată lumea — clocotea sub aripile mele inima. —

Cerul s'a luminat.

A dispărut bolta, stelele, luna și soarele lui — și s'a topit lumea în cer și cerul într'o zare fierbînte — și eu pluteam în zare ca o pasăre a veșniciei...

Dumnezeu mi-a zâmbit.

Mi-a zâmbit din veșnicie și simțeam că zâmbetul lui mă soarbe, mă bea, storcea din mine sângele și creierul și nervii și sufletul — și aripile mele fâlfâiau blânde...

Mi-a zâmbit Dumnezeu.

Și zâmbetul m-a ridicat în slavă..

Și când a dispărut zâmbetul — umblam lăcrămând pe cărările grădinei vieții. Am aflat fericirea.

Și lângă lacul lacrimilor aflai un copil, care se jucă cu căpățâna tatălui său mort și flueră.

Când mi-a văzut privirea — când a citit din privirea mea zâmbetul lui Dumnezeu — copilul a aruncat căpățâna. A zmulș de pe un pom al iubirei o floare albă — și a sărutat-o pătimaș. Părul lui blond lumină ca mătasea de aur în dimineața ce a sosit fragedă — și pe cărările vieții veneau cântând călători palizi.

Emil Isac

I N V I E R E

— Ci iar calc pragul vieții. —

Și deschizând ochii, a căutat să desfășure fâșiile de pânză legate în jurul trupului, nimica neînțelegând, până ce durerea nu i-a amintit viața;—eră scăpată!

Dimineața veni la spital părinții ei;—tatăl bucuros că o vede iară, nu îndrăznea să vorbească, și învârtea în mâini pălăria.

Mama a adus într'un ghiveci o tufănică înflorită alb și în șorț prăjituri de casă, dar bolnava nu are voie să mănânce nimic, și la vestirea părinților s'a întors cu fața la zid, și ochii închiși îi tremură ca atunci când vrea să plângă.

Așa, în toate zilele.

Incetul, începe să poată vorbi.

Au fost întâi necunoscuții, care au întrebat-o de ce a încercat să se omoare și i-au arătat portretul în gazetă: a întrebat-o și doctorul, ea tot a tăcut și întorcea capul, și au întrebat-o toate bolnavele din șirul de paturi, a întrebat-o îngrijitoarea sălii. Nu a răspuns.

Aproape uitase să umble; de abia ajunge ostenită la fereastra unde florile s'au uscat. În paturi se ceartă bolnavele. O babă stropește acid fenic. Miroase călduț a urină.

Părinții sunt buni și miloși; au iertat-o de cum au știut că e pe moarte, așa cum îi rugă în scrisoare, și azi însănoșită după voia doctorului, au dus-o acasă iară.

În odaia ei lucrurile au fost răscolite, au scormonit atâția, ca să-i destăinuiască gândul.

Din fereastra vecinilor o privește cineva curios. Și îi e atâta durere în rușinea de a nu fi murit.

Părinții au intrat dintr'odată, ca voind să o surprindă, și iar vorbesc, vorbesc amândoi atât de dulce. O întrebă de nu-i prea cald în odaie; mama vrea să-i mângâie părul și iar îi spun că au iertat-o.

Au iertat-o!

Fata își mușcă buzele.

Din odăie au fost îndepărtate toate lucrurile cu care ar fi putut să reînceapă, și mama, dacă are să doarmă cu ea de-acum înainte, asta e numai fiindcă e încă slăbită, nu de altă frică,—așa zice.

Și ca și când i-ar fi cucerit încrederea copilei speriate, încep să o întrebe după un șir de vorbe blânde, pornite numai să readucă întrebarea: „De ce a vrut?” —E liniște.

El prinzând răbdarea dete cu pumnul în masă și îi țipă în obraz: „De ce?” Mama se uită la ea cu dispreț și îi zise: „Ești o cățea—o cățea murdară”.

Fata tăcea înfiorată de secretul ce moartea nu voise să-i cuprindă.

PRIMĂVARĂ DULCE

„Primăvară dulce,
Fiul meu cel dulce...”

Florile nu sunt înflorite, și Dunărea curge cenușie. Spuma e albă,—păsările care zbor deasupra sunt albe. Din malul uscat, pământul se fărâmă într'una și cade 'n vâltori; fierbe. Rădăcinile înodate atârnă ca șerpi lucioși, ca bice negre.

Un om, o femeie și un preot merg.

Din când în când, vântul se ridică îndoind valurile, parcă le-ar trece printr'o plasă.

Atunci preotul își șterge haina, omul tace, femeia plânge.

Preotul merge înainte, cu ochi de lup, cu barba neagră, tâlhărească; femeia abia îi păstrează urma, cu cărțile sfinte și icoana. Omul cu pașii rari îi ajunge. Adesea își schimbă mâinile înroșite de povară, albastre de frig. El duce o cutie de vioară învelită în hârtie roșie—aproape ca o jucărie,—siciul unui copil.

Lumânarea din mâna femeii când se face mică și când strălucește, îndoind ceara.

Se duc tot mai departe, toți.

Din când în când, aproape, sau din alte maluri, pământul cade în apă cu zgomot surd.

E primăvară și pustiu.

Vântul s'a ridicat și bate apa, și zgâlțâie toate sălcile din ostrov, și plânge și ție și se bocește ca o vioară auzită de departe, căci toate viorile auzite de departe ție, se bocesc și plâng.

Adrian Maniu

După luptă

*Pe câmp căzuse inserarea și corturile albe 'n șir
Pâreau, în umbră, zugrăvite cu var. Din când în
[în când, un fir*

*Din tortul de argint al lunii ce palidă din nori ieșise,
Da zare 'ntinderii pe care cumplita moarte-o pustiiise...*

Atâtea trupuri sângerate erau călitate la pământ

Și gemete, oftări sinistre veniau pe adieri de vânt!

*Vai, versul meu nu poate 'nchide în el atâtu suferință
Cât poate-adesea să închidă în ea o singură ființă!*

Un sfânt și-o fiară fioroasă trăește 'n fiecare om...

*Răniții 'n clipa cea din urmă se rezemau de câte-un
[pom!...*

*Cu ghiarele 'n pământ înfipte; cu piepturile sfărâmate
De tunurile grele care zăceau alături răsturnate;*

*În cruntă desnădejde morții priviau prin ochii lor
[cei orbi,*

*Cum, ca o grinlină, din zare, veniă-veniă un stol de
[corbi!...*

*Răsleț, prin rânduri, cu piciorul zdrobit de vre-o
[ghiulea dușmanii*

*Un cal își mai chieamă stăpânul, ca un copil pierduta-i
[mamă...*

*Și poate o goarnă 'ntârziată și rătăcită 'n depărtări
Arar, înfioră tăcerea acestei vaste dezolări!*

N. N. Hârjeu

CRONICA ȘTIINȚIFICĂ

Pierderea unui mare fiziologist: Elie de Cyon.

„Noua Revistă Română“ a anunțat într'un număr trecut, pierderea pe care lumea științifică a încercat-o prin moartea lui *Elie de Cyon*. Ca mulți oameni cu adevărat superiori, el n'a fost unilateral, ci ca un spirit vast ce eră, el a îmbrățișat deodată diferite ramuri ale activității omenești. Ceva mai mult, lucrările sale a fost punctul de plecare a unor noi directive, și a deschis câmpuri noi de observații în știință. Astfel,

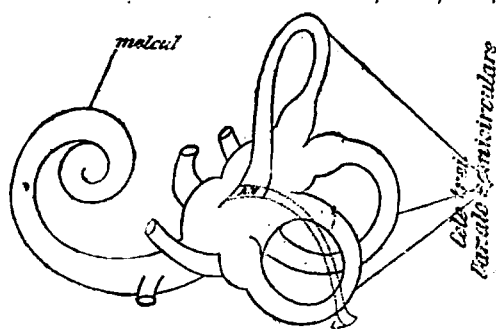

Fig. 1.

lăsând la o parte lucrările lui în filosofie, în politică, și ca publicist, (a fost multă vreme directorul lui *Le Gaulois* și a scos ziarul *l'Alliance Franco-Russe*, unul din cei dintâi pionieri ai apropiierii politice dintre Franța și Rusia), vom încerca mai la vale să privim activitatea acestui mare om în medicină, și cu deosebire în acea ramură a medicinei ce se ocupă de ureche și boalele ei.

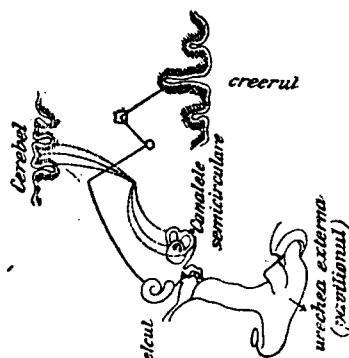

Fig. 2.

Pentru înțelegerea acestor descoperiri, îmi permit să reamintesc acți cititorilor mecanismul urechii omenești: se știe că urechea se compune din trei părți: urechea externă, medie și internă. Această din urmă parte a fost denumită și labirint, din cauza complexității anatomice și fiziologice pe care o prezintă. În mod schematic, acest labirint se compune din 2 părți: O parte, e melcul (Fig. 1), organul esențial al auzului, organ de unde pornesc fibre nervoase ce transmit la creier sunetele venite din lumea exterioară (v. fig. 2). A doua parte, formează canalele semicirculare, organe socotite altădată că ar avea oarecari relațiuni cu auzul, dar cari în realitate reprezintă un regulator al echilibrului corpului omnesc. Fibrele nervoase pornite de aci, nu se duc la creier ca fibrele din melc, ci la creierul mic (cerebelul), centrul coordinațiunii mișcărilor corpului omnesc.

Așa dar, două organe, așa de învecinate sub raportul anatomic, sunt totuși foarte diferite în funcțiunea lor.

Cel dintâi care a arătat și deosebit acest lucru în chip experimental, a fost *Flourens*, celebrul fiziologist francez. Într'un moment de inspirațiune genială, el a arătat că dacă se taie unul din canalele semi-circulare, la un porumbel de pildă, acesta, își pierde echilibrul static și prezintă mișcări irezistibile ale capului, a ochilor și a întregului corp, în planul canalului semi-circular tăiat. Continuând aceste cercetări (tăind un canal semi-circular, două, sau toate trei dintr'o parte, sau combinându-le cu tăiturile canalelor semicirculare din partea opusă) a ajuns la rezultate de o neasămuită importanță, rezultate pe cari le și comunică Academiei de științe din Paris, în anul 1829. Dată memorabilă.

Aproape după 40 ani de uitare a acestei descoperiri ilustrul *Vulpian* sfătuiește pe *Elie de Cyon* să reia cercetările lui *Flourens*, ceea ce și face dându-se cu pasiune acestor lucrări. Toate rezultatele obținute de de *Cyon*, dela primele experiențe (1872—1873) și publicate în Arhivele lui *Pflüger*, și cele mai tardive făcute chiar în laboratorul celebrului fiziologist *Claude Bernard* și comunicate de acesta Academiei din Paris, se găsesc rezumate în celebra carte a lui de *Cyon* intitulată *L'oreille, organe d'orientation dans le temps et dans l'espace*.

Concluziunile acestei opere ar fi, în ce privește obiectul articolului de față:

1) Canalele semicirculare constituie organul periferic al simțului spațiului; excitațiunile acestor canale provoacă senzațiuni cari ne permit orientațiunea în cele trei direcțiuni ale spațiului; senzația fiecăruia din aceste canale, corespunde uneia din direcțiunile cardinale ale spațiului.

2) Grație acestor senzațiuni de direcțiune, se formează în creierul nostru reprezentarea unui spațiu ideal cu trei dimensiuni, pe care se proiectează toate percepțiunile celorlalte simțuri, relative la distribuția obiectelor cari ne înconjoară, cum și pozițiunea corpului nostru în spațiu.

3) Existența unui organ special al simțului spațiului simplifică chestiunea care divide pe partizanii celor două teorii a visiunii binoculare: *Theoria empiristă* a lui *Helmholtz*, și *teoria nativistă* preconizată de *J. Müller* și alții.

4) Ceea ce se cunoaște sub numele de *nerv acustic*, e în realitate constituit din doi nervi sensoriali cu totul diferiți: nervul acustic sau nervul cochlear, și nervul spațiului sau nervul vestibular.

Lucrările și experiențele acestea ale lui de *Cyon*, deși par la prima vedere pur teoretice, au însă, și o aplicațiune practică de primul rând. Ele explică multe cazuri de *amețcală*, care poate fi datorită pe lângă nervosismului (isterie, neurastenie) sau arteriosclerozei—dar și afecțiunii canalelor semicirculare, organe de echilibrațiune. Și alături de cercetările de laborator ale lui de *Cyon*, cele clinice și anatomice ale lui *Mé-*

nière (1861) au arătat aceasta cu prisosință. Primul caz demonstrat de Ménière a fost următorul: E vorba de o domnișoară care călătorea cu mamă-sa. La un moment dat, domnișoara fu surprinsă de odă, în vagonul în care se află și celebrul doctor Ménière, de o amețelă așa de intensă, încât căzu jos. Văjiituri puternice, pierderea auzului, și vărsături complectară tabloul dramatic ce se desfășură. Această stare nu dură mult, căci după puțin, domnișoara sucombă. Doctorul Ménière, intrigat de ceace se petrecuse, ceru să se facă autopsia. Cu toată meticulozitatea depusă în examenul și în analiza organelor, celebrul doctor n'a găsit nimic alt, nici o altă leziune decât o *hemoragie a canalelor semicirculare*. De atunci, această boală care din fericire n'are în totdeauna un desnodământ atât de tragic, se numește „Maladia lui Ménière“.

Dacă maladia lui Ménière este rară, din potrivă amețelile datorite unei simple iritațiuni a canalelor semicirculare, sunt relativ frecvente. Lucrările lui Flourens, de Cyon și a urmașilor acestora sunt pentru medicii de urechi fundamentale. Până la un punct ele au revoluționat vechile metode de investigațiune în boalele de urechi, căci pe cât timp înainte examenul medicului de urechi se reducea numai asupra auzului, — astăzi, el cercetează în ureche și funcțiunea echilibrării.

Pentru a mă explică și mai bine, voi lua câteva cazuri din observațiunile mele personale:

Intr'un prim caz, este vorba de o bolnavă care suferea de *puternice amețeli* ce fuseseră puse în sama nervosității. Un maestru în boale nervoase chemat să o vadă, se gândi la posibilitatea unei afecțiuni a urechii interne, lucru pe care l-am confirmat și eu în consult, ajungând la diagnosticul de sifilis al urechii interne și vindecarea ne confirmă diagnosticul.

Al doilea caz privește o doamnă profesoară care suferea de mai mult timp de o afecțiune de ficat. Intr'o zi, în timpul prelegerii în fața tablei, este cuprinsă de niște amețeli așa de puternice, încât căzu jos. Fu scoasă și dusă acasă. Medicul curant cunoscând boala de ficat a bolnavei, o supune la regim și medicamente interne. Ori, pe lângă amețelile ce le avea așa de puternice, ea mai suferea și de văjiituri în urechi, lucru care atrase atențiunea. Chemat fiind a o examina, constat că doamna suferea de un catar cronic al urechilor, și că iritațiunea *canalelor semicirculare* eră cauza acestor amețeli.

Aceste cazuri izolate sunt bine înțeles numai niște ilustrațiuni din numărul infinit de mare al celor ce sufăr de amețeli din cauza afecțiunilor canalelor semicirculare, lucru care ne învederează strălucit, funcțiunea de echilibru și de statică a acestor organe din ureche. Noi am citat exemplele de mai sus, pentru a învederă și mai bine, marile merite ale unui savant ca Elie de Cyon, căruia i se datorește aceste noi cuceriri științifice, și pe care știința medicală, alături de filosofia și publicistica franceză, îl regretă astăzi atâta.

Dr. Birman-Bera.

CRONICA TEATRALA

Teatrul Național. — *Patima cea mare*, comedie în 3 acte de R. Auernheimer. — *Oricum*, piesă în 3 acte de V. Leonescu și T. Duțescu-Duțu.

Mă grăbisem când anunțasem, la sfârșitul cronicii precedente, că activitatea trecutei direcțiuni a Teatrului Național se încheie cu reprezentarea *Visului lui Ali*. D. Davila îmi atrage atenția că Teatrul mai are primite câteva traduceri și câteva opere originale, unele puse în repetiție, altele încă nu, piese care se vor reprezenta în decursul acestor săptămâni și care cad în lotul trecutei direcțiuni. *Suum cuique*. Săptămâni de lăchidare.

După *Visul lui Ali*, care nu preă ține afișul, s'a jucat comedia nemțească a foiletonistului vienez Auernheimer: *Patima cea mare*. Un act bun, vioiu, spiritual, plin de paradoxe plăcute, urmat de două acte goale, obositoare, săcâitoare, în care acțiunea se învârteste pe loc. Iți face impresia unei anoste și interminabile partide de șah. Tema nu e nouă și e contestabilă. Negustorul vienez Albert Arnberg simte că romanțioasa sa nevastă, care face pictură și literatură, e irezistibil atrasă spre pictorul Adrian Streit, cuceritor de profesie și inveterat stricător de căsnicii. Sofia Arnberg crede că de data asta a dat peste *patima cea mare*, preocuparea de căpetenie a vieții ei neocupate și titlul unei strașnice nuvele la care scrie... Albert, în loc să izoleze pe cei doi și să trimeată la plimbare pe irezistibilul Adrian, găsește alt mijloc de a extirpă pasiunea cea mare. Un procedeu homeopatic. Convins că o „patimă mare“ de natura celei ce eră gata să se aprindă nu poate rezistă amănuntelor meschine, comune ori ridicule ale vieții de toate zilele, abilul psiholog Albert Arnberg, în loc să îndepărteze pe pictor de soția sa, îl invită stăruitor să petreacă vacanța la el la țară și-i lasă mai tot timpul singuri împreună. În acelaș timp Albert schițează un flirt cu nepoata sa Felicia, o tânără persoană (foarte agreabilă. Trucul izbutește: Adrian se dezaureolează repede în ochii Sofiei; cuceritorul renunță la o cucerire care i se pare prea lesnicioasă (*à vaincre sans péril, on triomphe sans gloire*), și în locul discuțiilor estetice cu pretențioasa și plicticoasa artistă preferă grația simplă și nesulemenită a Felicie; iar Sofia ajunge geloasă de Felicia, nu din pricina lui Adrian, ci din pricina bărbatului ei. După mult *va-et-vient*, Sofia se întoarce la bărbatul ei și Adrian se logodește cu Felicia. Lucrul se întâmplă așa; pentru că așa a vroit autorul. Dar se putea întâmpla și altfel. Procedeu negustorului nu e infailibil și s'ar putea uneori să dea greș. Nu l-aș recomandă tuturor bărbaților ale căror femei se gândesc la *patima cea mare*...

Interpretarea piesei a fost slabă. A fost o idee nenorocită să se dea rol de comedie d-rei Filotti, al cărei talent e de altă natură. N'a fost fericită nici ale-

gereea d-lui Iancovescu pentru rolul lui Adrian Streit, rol care cere mai multă maturitate și prestanță decât poate avea acum acest tânăr și talentat artist. Nici d. Soreanu n'a știut ce să facă din rolul dubios al lui Albert Arnberg. Singura în notă a fost d-na Giurgea (Felicia).

Odată cu *Patima cea mare* s'a jucat și actul lui Mürger *Moș Odinioară* (Le Bonhomme Jadis), comedioară plină de bunătate, de o grație naivă și cam învechită, interpretată convenabil de d-nii Niculescu, Iancovescu și d-ra Macri.

După aceste traduceri a urmat o piesă originală a d-lor V. Leonescu și Dușescu-Dușu, intitulată *Orcum*. Vrea să fie o comedie de moravuri politice, de anume moravuri politice, generalizate nu numai la noi, dar și aiurea. Ni se zugrăvește un politician, înconjurat de o ceată de partizani, strâns uniți împrejurul șefului, nu de te miri ce înalte idealuri politice, ci de interesele personale cele mai imediate. Șeful, Dinu Roteanu, fiu de răzeș cum are grija să ne spună autorii, om de oarecare talent, mai ales de vorbă, e un ambițios care a vroit să ajungă, cu orice preț. De aceea nu și-a prea ales mijloacele: a vroit să ajungă *orcum*. Și iată-l că e aproape să ajungă ministru: partidul sau fracțiunea din care face parte e chemat la putere și se așteaptă din ceas în ceas formarea cabinetului. Teoria lui *orcum* îi cășunează însă, în aceste momente supreme, oarecare neplăceri. Dinu Roteanu și-a procurat o sumă de câteva sute de mii de lei falsificând semnătura de pe o chitanță, cu ajutorul amicului său Corbeanu, un fiu de boer, decavat și abil plastograf. Corbeanu îl are acum în mână, și imediat ce e vorba de ministerul cel nou, se grăbește să ceară-mâna fiicei lui Roteanu, Lia. Aceasta, suflet curat, înăbușită în atmosfera dubioasă din jurul tatălui său, refuză scurt pe Corbeanu și pe deasupra îi trage și o palmă. La ofensa aceasta Corbeanu răspunde divulgând secretul. Gazetele opoziției încep să anunțe destăinuirii senzaționale asupra viitorului ministru. Corbeanu, cavalier cum este, vine din nou să trateze cu Roteanu. Strâns cu ușa, acesta îi acordă mâna Liei, dar aceasta, care eră veșnic prezentă în cabinetul de lucru al tatălui său și asistă la toate convorbirile, pentru ca piesa să meargă mai repede, refuză iarăș cu aceiași indignare. Lucrurile se complică. Corbeanu pune în mișcare și parchetul, și încep cercetări la banca unde Roteanu e prezidentul consiliului de administrație. În jurul lui se face un gol: partizanii de până eri, cei care-i făceau succesul în întrunirile publice și-l asigurau de jertfele lor necondiționate, încep să-l părăsească și să-i refuze orice ajutor. Dela aclamări și discursurile în balcon, dela manifestațiile „spontanee“ de simpatie din ajun, Roteanu ajunge să vadă altă manifestație tot atât de „spontanee“: cetățenii vin să-l aclame cu injurii și să-i spargă geamurile. Totul pare pierdut. Dar mai e un *deus ex machina*. Deodată cetățenii de

afară se liniștesc. Ce s'a întâmplat? Corbeanu, după ce și-a luat prețul trădării lui, a plecat în străinătate; dar pe drum, — accident? sinucidere? asasinat? autorii ne lasă să admitem ipoteza care ne place — cade între două vagoane și e tăiat de tren. Ceeace e proba evidentă a nevinovăției lui Roteanu, în ochii partizanilor, a parchetului și a cetățenilor. Acum nu mai e nicio piedică: Roteanu ajunge ministru, toți tovarășii îl asigură de devotamentul lor, iar cetățenii de afară trec dela spartul geamurilor la aclamări. Și piesa se sfârșește.

Lucrarea d-lor Leonescu și Dușescu-Dușu nu se ridică la înălțimea unei adevărate comedii de moravuri. Observația tipurilor și apucăturile nu trece peste nivelul constatărilor la îndemâna oricui. Sunt constatări banale, adevărate locuri comune în discuția de toate zilele. Autorii nu au izbutit să creeze nici tipuri. Sunt câteva siluete reușite, mai mult caricaturi, la succesul cărora a contribuit mai ales jocul artiștilor buni, care au interpretat piesa, dar personagiile principale sunt lipsite de amploare și profunzime. Personagiul central, Dinu Roteanu, politicianul arivist cu orice preț, nu se ridică la înălțimea unui tip; nici partea rea, nici cea bună, câtă este, din sufletul lui, nu e pusă în adevăratul relief psihologic. Nu-i vedem funcționând resorturile sufletești și trebuie să ne mulțumim cu vorbele pe care i le-a pus în gură autorii. Acelaș lucru cu Lia, fiica lui Roteanu. E o revoltată, o fire cinstită care din cauza lucrurilor ce vede ajunge dușmana propriului ei părinte; dar simțim că revolta ei e numai de suprafață, că conflictul continuu ce-l are cu tatăl ei, e factice, silit, impus de autori. De altfel toată piesa se mișcă în suprafețe, fără nicio adâncire. Sunt conflicte, dacă vroți, în tot decursul celor trei acte, dar piesa propriu zisă nu o vedem nicăiri: e o succesiune de tablouri, unele abil caracterizate, altele, cele care vor să fie serioase, silit. Dacă observația ar fi fost mai profundă, piesa ar fi fost o plăcută succesiune de scene de moravuri, dar pentru ca piesa să fi existat ar fi trebuit să se înjghebeze altceva. Lipsurile acestea autorii le complinesc cu situațiuni brutale, care din pricina brutalității lor nesăbuite sunt neverosimile. Sunt două metode de a spune lucrurile la teatru: unul felul brutal, de a spune lucrurile pe față, altul, cel abil, de a le spune cu ocol, de a face să reiasă intențiunea autorului nu atât din înseși vorbele personagiilor cât din întregul complex al desfășurării acțiunii. Când dramaturgul e de mare talent își poate permite și luxul de a spune lucrurile pe față; însă atunci brutalitatea e scuzată și justificată de adevărul situațiilor și de profunzimea psihologică. Orce altă brutalitate de situații și de expresii e inadmisibilă și sare în ochi ca silită, ca factice, ca falsă. Și nimic nu compromite o piesă în ochii publicului ca o situațiune falsă. În actul al 2-lea și al 3-lea din *Orcum* asemenea situațiuni abundă. Sună fals toată continua hârțuială dintre tată și fiică și toate vorbele grele pe care și

le spun, precum falsă e veșnica prezență a fiicei în timpul convorbirilor lui Roteanu cu partizanii și dușmanii săi. Fals e și desnodământul grăbit, cu acel *deus ex machina* și cu brusca întoarcere a favoarei populare, care altfel prezentată ar putea fi un prețios mijloc dramatic.

Deși piesa nu se ridică până la adevărata literatură dramatică, trebuie să recunoaștem că desfășurarea acțiunii e destul de vioaie, fără lungimi de prisos, fără lăncezeli, și pentru un public puțin pretențios destul de agreabilă. Se vede că unul din autori, care e și actor, e deplin stăpân pe mijloacele tehnice teatrale. Piesa a fost servită, pentru această plăcută și neobositoare desfășurare, de jocul viori al artiștilor buni ca d-nii Toneanu, Petrescu, Mihalescu, Belcot, etc., care au compus în rolurile lăaturalnice, personajii amuzante, caricaturale cele mai multe.

Rolul principal (Dinu Roteanu) l-a ținut unul din autorii piesei d. Leonescu. Cum personajul nu are destulă amploare nici profunzime, jocul a urmat concepția autorului. Am admirat cu toții organul puternic și simpatice al d-lui Leonescu, și atâta tot. D-ra Filotti a pus multe accente de sinceritate și multă căldură în rolul strașnic de ingrat al Liei Roteanu. D. Livescu specializat în asemenea roluri, a jucat cu multă autoritate, rece și tăios, rolul canaliei de Corbeanu.

Lazăr Cosma

ETNOGRAFIE

Românii din Țara Oltului, Drăgășeni de V. V. Haneș, cu 11 clișee în text și o hartă. — București, 1912.

Tânărul profesor, făcând câteva călătorii în regiunea Făgărașului din Ardeal, impresionat în mod deosebit de ceea ce a văzut: „...chipuri frățești și porțuri strălucitoare, albe și simple...“, cu localități pline de amintiri duișoare ca „Avrigul, devenit Felek, prin maghiarizare, al lui Gheorghe Lazăr“, ne-a dat în broșura de față o interesantă schiță etnografică asupra satului Drăgăș. După câteva note geografice asupra regiunii în care se află satul acesta, dă amănunte asupra toponimiei cu explicațiuni în graiul local, în care se vede uneori etimologia populară: „...mai la vale (e vorba de un munte) îi zice la *Comîndă*, cîn o fo' mai de mult răzbel, acolo o comîndat... (p. 8). Aici terminul militar, asemănător în fonetism, a *comandă*, a fost pus de mintea poporului alături de vechiul românesc *comând*, fiindcă înțelesul acestuia a dispărut.

Satul destul de vechiu—se pomenește în s. XIV—păstrează probabil și numiri vechi geografice, care cercetate în documentele latinești relative la această

regiune, pot duce la rezultate însemnate de ordin etnografic.

Tradiția despre vechimea locuitorilor se vede că este influențată de școală, fiindcă vorbește de „colonizat“, „coloniști“ ai lui Traian (pag. 10).

Observația „chipul lor fără nici un pic de amestec strein“ (p. 12) e de sigur prea entuziastă, pentru că în regiunea Făgărașului se văd chiar tipuri mongole (față rotundă, pronunțat brunetă și ochi mici), poate urme de-ale Cumanilor sau influență săcușcă.

În portul de aici—bogat arătat mai ales în ce privește terminologia—se văd influențe recente de origine germană (*gălon*, *șinur*, *țancăl*, *ștrimchi*—în alte părți e *ștrimfi*) sau ungurească (*cobatu*=ung. Kabat).

Locuința cu dependențele ei e aceea obicinuită românească, dar pătrunderea elementului modern *covor*, denotă o stare materială nu tocmai inferioară.

Între ocupațiuni—arătată ca cea de căpetenie—agricultura e simplă, primitivă, cum reiese din descrierea autorului.

Notele asupra vieții sufletești întăresc caracteristice, ce rezultă și din alte cercetări asupra Românilor în genere: *nemuțumirea* cu starea lui materială, *neîncrederea* în intelectualii care-l descos asupra vieții lui. Însemnarea pe hârtie a celor auzite dela ei îi fac să fie foarte sumari în răspunsuri.

Împrejurarea însă că autorul are acolo legături de rudenie îl favorizează mult, încât va putea să ne dea o monografie cât mai completă a acestui sat (de altfel anunță că ne va da și un studiu lingvistic).

De reținut observațiunile asupra felului cum se disting între ei locuitorii diferitelor sate după port (o față care se mărită în altă comună trebuie să îmbrumute costumul acesteia, fiindcă altfel e luată în răs); după unele deosebiri de limbă (*zine*, *zitele*; față de *ghine*, *ghitili*). Numiri variate ale produselor agricole ca *picioici* și *crumpene* (=cartofi) sunt interesante fiindcă arată pe ce cale a venit fiecare (primul dela Unguri, al doilea dela Nemți), într'o regiune sau alta.

Încheierea, un îndemn spre acest fel de cercetări, arată că autorul a prins în universitate convingerea despre însemnătatea lor. În adevăr, studiile dialectale și mai ales etnografice trebuie să se facă cât mai în grabă, pentru că influența orășenească va distruge ceea ce este caracteristic în portul Românului (în uneltele lui gospodărești etc.) înainte de a fi prins în scris. De aceea vor merita toată lauda chiar și numai culegerile conștiințioase de material brut, întreprinse pe regiuni, fără de care de altcum nu se pot face nici lucrări de sinteză.

G. Giuglea

BIBLIOGRAFII

- P. Dulșu, *Isprăvile lui Păcală*, Ediția III-a. Buc. 1912. Preț 1 leu.
I. Ursu, *Cauzele dezastrelor noastre*. Arad, 1912.

INSEMNĂRI

PENTRU UNIVERSITATEA IAȘULUI. — D-l Ioan Peretz, profesor la Universitatea din Iași, îndreaptă, în numele unui „grup de profesori universitari“, un manifest către toți „fii Iașilor“—pentru ridicarea Universității din a doua Capitală a țării.—Noi reproducem acest manifest:

Universitatea ieșană, prima Universitate din țară, care a contribuit atât la ridicarea culturii în România și care și-a sărbătorit cu atâta succes cincizeci de ani de rodnică activitate, a fost și este încă jertfită ori de câte ori este vorba de o ajutorare în desvoltarea ei firească și necesară.

Lipsită de o întreagă facultate, săracă în laboratorii și seminarii, fără bibliotecă, fără grădină botanică, fără muzeu, fără săli suficiente, fără amfiteatre îndestulătoare, Universitatea noastră luptă totuși pentru a ține sus făclia luminoasă a științei și reputațiunea ei a trecut peste hotarele României și românizmului chiar, ducând departe fala și numele frunțașilor noștri intelectuali până în marile centre culturale ale civilizatului Apus.

Conștiința de menirea ei, înțelegând că ea nu trebuie să se mulțumească să fie un focar de cultură restrâns la o parte a României libere, ci trebuie să radieze în țările vecine, mărind astfel în sufletele fraților răzleți încrederea în genul neamului nostru și dovedind infregului Orient a tot puternicia și neînfrânata vitalitate a latinității nemuritoare; Universitatea din Iași înțelege azi, ca, lăsând deoparte sprijinul cerșit zadarnic Statului în nenumărate rânduri, să-și încredințeze viitorul și menirea în forțele vii ce le are în sânul său, în inteligența, în dorul de muncă și spiritul de abnegație al profesorilor săi.

Cu toate preocupările lor, cu toate cercetările lor asidue pe tărâmul științei, profesorii Universității ieșene găsesc în iubirea lor de neam și cultură destule puteri pentru a-și asuma încă o grea sarcină: aceea de a mări, de a complecta numărul prelegerilor și disciplinelor ce se predau în Universitate, de a căuta ca alături de cursurile oficiale înființate cu atâta parcimonie, să se creeze cursuri libere, cuprinzând, pe cât se poate, toate ramurile activității științifice, toate specialitățile, toate cunoștințele actuale ale spiritului omenesc.

Prin cursuri, prin conferințe, prin cicluri de conferințe, profesorii universitari ieșeni înțeleg să-și realizeze acest ideal. Ei depun prinos pe altarul națiunii munca lor neobosită și dragostea lor neînvinșă, ne cerând nici o răsplătă în afară de aceea pe care le-o dă însăși conștiința lor față de îndeplinirea unei datorii către patrie și neam.

Către voi, fii ai Iașilor; către voi, cei ce vă îndreptați privirile cu mândrie și cu speranță în spre Universitatea ieșană; către voi, cei dornici de cât mai mare cultură; către voi, cei încrezători în menirea civilizatoare a românizmului, se îndreaptă azi profesorii universitari ieșeni zicându-vă:

„Veniți de ascultați cuvântul adevărului! Veniți de sprijiniți cu inimele și cu mințile voastre încercările de propășire culturală pe care le facem! Veniți, ca cu toți împreună să lucrăm la mărirea neamului românesc; afirmând astfel sus și tare, că el este merit să gonească întunericul neștiinței și să arunce lumina civilizațiunii în țările răsărite, unde a fost pus de ștrajă, sentinelă a latinității, de către foștii stăpânitori ai lumii“.

ALIANȚA UNIVERSITARĂ FRANCO-ROMÂNĂ. — Sub patronajul d-lui *Al. Em. Lahovary*, ministrul țării noastre la Paris, și sub președinția profesorului *Mario Roques*, — s'a fondat la Paris *Alianța Universitară Franco-Română*, o asociație care tinde „la desvoltarea legăturilor de prietenie și de relațiuni intelectuale între Franța și România, cu deosebire între profesorii și studenții francezi și români“.

După articolul 2 al statutelor ce le primim, Asociația își propune:

1°.—Să grupeze și să organizeze, în vederea unei acțiuni comune, toate simpatiile filo-românești;

2°.—Să pue pe Români din Paris în legătură cu toate manifestațiile de cultură franceză; să ușureze studenților români studiul limbei și literaturii franceze;

3°.—Să pue la îndemâna studenților și savanților francezi operele necesare studiului vieții și culturii românești;

4°.—Să creeze în cercurile universitare din România, sub patronajul Universităților din București și Iași, instituțiuni asemănătoare, care să tindă la a ușura schimburile intelectuale între aceste Universități și Universitățile franceze.

Mijloacele de acțiune pe cari și le propune Asociația sunt:

1°—Conferințe ce se vor face de către personalitățile literaturii și învățământului francez și român;

2°—Cursuri gratuite de limba și literatura franceză pentru membrii români și în al doilea rând, de limba și literatura română pentru membrii săi francezi;

3°.—O bibliotecă de cultură românească;

4°.—Un buletin care să dea samă de manifestațiunile Asociației; etc.

Membrii activi ai Asociației vor plăti o cotizație minimă anuală de 2 franci; cei aderenți 10 franci; cei binefăcători 20 franci pe an sau 100 lei odată pentru totdeauna.

Sediul *Alianței Universitare Franco-Române* e în Paris, rue Mazarine, 9.

ATENEUL, CRITICA ȘI ARTA ROMÂNĂ. — Dacă într'un oraș ca Bucureștii, singurul local în care se poate manifesta o expoziție de pictură e Ateneul Român (Panorama se dă rămă și localurile unor negustori de tablouri nu vreau să le cunoască) — apoi felul cum se închiriază această sală e o adevărată plăcere. În adevăr, pentru suma de 200 lei, ori cine poate lua pentru o lună sala Esarcu și sala e arvunită astfel până în 1914. În aparență faptul ar părea că se poate de limpede. Ce se întâmplă însă? Ateneul Român se prostituează oricărui ratat care plătind suma convenită închirierii, vine și cu încăpățănare convins de talentul ce-și crede, expune ulcele sau floricele sau alte drăcii nu numai nedemne de a figura într'un *Ateneu închirial*, dar coruptoare de simțul estetic pentru orice spectator. Și pentru că răul să fie mai complet și mai desgustător, anumiți oameni care pentru astfel de ocazii se fac critici sau scriitori (asta în schimbul unui tablou), umplu ziarele cu tot felul de anunțuri, reclame-fotografii și interviewuri, care dacă sunt absolut inutile pentru expozații netalentați, sunt tot ce poate fi mai deunător pentru un artist a cărui operă cere să fie gândită și nu întunecată de banalități stupide.

Cer cetitorului conștiincios, să meargă la actualele expoziții, să vadă reclama din ziare și să-mi spue întru cât articolele critice au fost mai alfel. — Spre a remedia această stare de lucruri, ar fi de cerut:

1) Administrația Ateneului să însărcineze pe o persoană competentă în materie artistică, spre a examina cererile ce-i vin pentru expoziții.

2) Cetitorul să înțeleagă odată pentru totdeauna, că cuvintele: talent, promite, maestru, temperament, sinteză, etc. etc., nu înseamnă nimic decât o închiriere a domnului care iscălește articolul cu atâta repeziciune, cum închiriază Ateneul Român sălile sale.—*Udrea*.

UHLAND. — La 13 Noembre st. n. s'au împlinit 50 de ani dela moartea marelui poet Ludwig Uhland, despre care Treitschke spunea că ajunsese cel mai popular poet german.

Strălucita lui activitate poetică a fost însă în o bună parte din anii săi din urmă, suspendată, — și poetul își închină toată activitatea sa politice. — În convorbirile lui Goethe cu Eckermann, întâlnim într'un loc muștrări și regrete din partea marelui Goethe față de Uhland, că a părăsit poesia. Luptele politice — spune el — răpesc poetului gingășia și delicateța de suflet.

Cu prilejul aniversării de astăzi s'au organizat serbări comemorative în diferite orașe din Germania și în deosebi

la Tübingen, oraşul natal al poetului. Senatul universitar de aci i-a sărbătorit amintirea; iar vechea societate studenţească „Germania“, a depus cu evlavie o coroană pe mormântul fostului ei membru de onoare, lângă care se odihneşte acum şi soţia lui.

Tot această Societate a deschis în *Uhlandhaus*, proprietatea ei, o expoziţie de toate lucrurile rămase pe urma ilustrului răposat: un tablou în ulei al lui Uhland din anul 1822, lucrat de Morft, o altă bogată colecţie de diferite tablouri, felurite lucruri de care s'a slujit poetul în viaţă, autografe, ediţii de volume rare, ilustraţii de coperte, compoziţii etc. Cu prilejul acesta s'a mai risipit şi colbul după amintirea bunilor prieteni ai poetului: misticul Justinus Kerner, Vischer, Auerbach, Wilhelm Hauff şi atâţia alţi artişti şi scriitori de seamă din şcoala şvabă.

Şi toate acestea, în târguşorul Tübingen, unde florile nu se veştejesc niciodată pe mormântul marelui dispărut.

În româneşte, d. St. O. Iosif şi alţii ne-au dat câteva traduceri din poetul sărbătorit azi. — Unele poezii de Uhland ne-au fost chiar familiare prin clasele de liceu; astfel e *Die Kapelle* — o poezie pe care cu toţii am recitat-o în orele de limba germană.

1). *Const. T. Stoika* ne şi trimite o traducere liberă a ei:

*Sus, pe culme, cimitirul odihneşte
Şi ecouri, peste văi, ușor plutesc...
Jos, în vale, la isvorul ce scleşte,
Un păstor şopteşte-un cântec bătrânesc...*

*Sus, din turnuri, triste lacrimi se cobor
Pentru cei ce-adorm de vezi în patru scândur'...
Nu mai cântă păstoraşul viers de dor,
Ci ascultă în tăcere dus pe gânduri...*

*Sus, pe culme, vin să doarmă toţi pe rând:
Iarna vieţii culcă'n pace tot norodul...
— „Păstoraş, păşeşte viaşa surâzând,—
Ţi-o cântă şi fie-odată'n turn, prohodul!...”*

RĂTĂCIREA „SPIRITULUI PUBLIC ROMÂNESC”.—Spiritul public din România e greu încercat. O operă literară, care-l privea direct, a dispărut fără de urmă. D-l Pompiliu Eliade, „un savant profesor“, a pierdut o ladă care închidea tocmăi „*l'esprit public en Roumanie*“. Lada aceasta ascundea privirilor profane, munca încordată a unei vieţi întregi — „15 ani“ — şi rezultatele acestei munci pentru cel ce a depus-o, cât şi pentru neamul întreg.

Dar cruzimea soartei a vrut altfel. Incuria administrativă a căilor ferate, inconştienţa condamabilă a vr'unui obşcur hamal sau a altui funcţionar inferior, au făcut ca miraculoasa ladă a d-lui Pompiliu Eliade să se rătăcească—şi rezultatul este că D-l Pompiliu Eliade nu va mai fi premiat de „două academii“ şi nici măcar nu va mai putea intra în vr'una din ele; iar spiritul public românesc şi-a pierdut pentru totdeauna oglindă, în care s'ar fi privit cu mirare. Soarta are însă şi compensaţiile ei; D-l Pompiliu Eliade e chiar pe cale să le obţină, căci acţiunea intentată de d-sa Direcţiunii căilor ferate n'are alt scop decât o astfel de compensaţie; iar intrarea d-sale la Academie nu va putea fi împedicată, când un academician înduioşat va face pe un ton mişcător *elogiul lăzii*, al cărei cuprins se impune prin vecinicul lui necunoscut. Şi atunci, d-l Pompiliu Eliade, a căreia „tinereţe laborioasă“ a fost întrebuintată cu atâta folos, va avea dreptul, însfârşit, la odihna academică.

Fără cu această mângâiere finală, nu înţelegem de ce d. Pompiliu Eliade şi-a mai cerut un concediu de şase luni pentru a porni în căutarea lăzii. Datoria aceasta se cuvine cel mult spiritului public românesc, atât de crud lovit.

Ne-am făcut şi noi aci interpreţii durerii obşteşti în faţa acestei catastrofe naţionale. Cititorii noştri au aflat-o poate şi ei, dintr'un interview frumos ilustrat cu chipul d-lui Pompiliu Eliade—şi publicat într'o revistă populară care singură ea putea înfrânge cunoscuta „modestie“ a „savan-tului profesor“. — „Ah! tirania presei!“ — &

REVISTA REVISTELOR

În Decembrie, se ştie, are loc *numărătoarea populaţiei* ţării noastre.—Asupra acestui eveniment de o capitală însemnătate pentru gospodăria noastră socială, **ECONOMIA NAŢIONALĂ** atrage toată atenţiunea păturei noastre culte, arătând că în alte ţări, ca în Germania, bunioară, nu numai funcţionarii speciali însărcinaţi, dar şi profesioniştii ca avocaţii şi medicii, dau ajutorul lor unei acţiuni ca aceasta, care ne dă putinţa să cunoaştem mai bine puterile întregii poporimi a ţării noastre.—Se ştie că numărătoarea va începe în aceiaşi zi şi oră, în toate oraşele, târgurile şi satele ţării româneşti, şi pătura cultă a acestora, are datoria să explice celor neştiutori rostul acestei numărători pe care lumea ar putea-o interpreta în fel şi fel de chipuri alarmante.

Numărătoarea din acest an, e cea dintâi care se face în noi după regulile ştiinţei statistice moderne.—Cele de până acum, dădeau cifre cu mari aproximaţii; astfel, statisticienii ţării noastre dădeau până acum de cifră totală a populaţiei ţării româneşti, numărul de 7—7½ milioane locuitori; diferenţa de 500.000 de oameni, nu e fireşte de neglijat. „A ne cunoaşte numărul exact, însemnează a şti cât putem valorifica din drepturile poporului nostru. Numărul acesta, în comparaţie cu trecutul, ne dă şi un indiciu despre puterea de viaţă a populaţiei noastre. Tot deodată se află prin numărătoare, câţi oameni trăiesc în fiecare loc, unde e populaţia mai deasă şi unde e mai rară. Unde populaţia e mai deasă, statul are îndatorirea să facă mai multe înlesniri vieţii, să creeze mai multe instituţiuni sociale, ca şcoli, teatre, muzee, etc. Aşa că, după această numărătoare

va fi vorba să se dea ceva oamenilor, şi nu să li se ceară, cum e la recensământul pentru impunerea pe dări“.

Legea, de altfel, garantează discreţia datelor pe cari fiecare locuitor al ţării le va da agenţilor însărcinaţi cu numărătoarea. Aceste date vor servi numai şi numai statisticeii.

Escelenta revistă ostăşească **REVISTA INFANTERIEI**, aduce în ultimul său număr multe studii ce ies din cadrul pur militar. — Relevăm astfel articolul d-lui *Căp. I. Mitroescu: Importanţa şcolii de carte în armată; rolul tânărului ofiţer ca educator naţional*. După ce aminteşte de importanţa primordială ce s'a dat rolului învăţătorilor germani în biruinţa armatelor germane asupra celor franceze. —d-sa propune, pentru ca ofiţerii noştri tineri să poată cu succes învăţa carte şi educa pe soldaţii cărora le lipsesc aceasta,—ca ministerul de război, în înţelegere cu cel al Instrucţiunii, să aprobe ca un institutor sau doi să facă lecţiuni practice cu toţi sublocotenenţii şi plutonierii din regiment. Tot asemenea, un preot teolog va ţine două trei conferinţi sau predici pe lună, la fiecare regiment. — Aşa dar, şcoala în militarie—şi nu milităria în şcoală.

D. *Maier I. Manolescu* scrie *dela una la alta*. Sunt însemnări—multe înduioşetoare, ca depildă când d. Maier stă foarte serios de vorbă cu „Cronicarul Dâmboviţei“ al *Flacărei* pe care d-sa o crede de „revistă serioasă“! Relevăm o părere ca aceasta pe care nimeni până acum n'a avut curajul să o scrie şi să o semneze, afară, bine înţeles, de agenţiile de publicitate. —

Printre studiile şi articolele din acest număr relevăm pe

cel asupra *bătăliei dela Finta*, de Căpitanul Radu R. Roselli; Cum învățăm să tragem de Lt. Câmpeanu; despre *mitraliere de Lt. Cezar Sfal*; ș. a.

O cronică bogată ca întotdeauna, dă samă de *mișcarea intelectuală* și de cuprinsul revistelor de pretutindeni, cu deosebire de a celor militare.

În *SĂPTĂMÂNA POLITICĂ ȘI CULTURALĂ*, d. C. R. Mircea crede că înaintea oricăror alte avantaje de pe urma neutralității sale față de războiul balcanic, — Statul nostru ar fi să ceară asigurarea unor avantaje economice, pentru viitor:

„Mai mult decât pentru Austria, pentru noi Românii legăturile cu statele balcanice iau în prezent o importanță deosebită. Cel puțin pentru o perioadă de douăzeci de ani de acum înainte, statele balcanice pentru trebuințele lor cele mai elementare, vor trebui să facă apel la industria străină; și țara noastră se află în prima linie pentru a îndestula cu sarea și petrolul, cu zahărul și hârtia, și cu câte alte produse manufacturiere, pe cari industria noastră le produce astăzi în abundență și de calitate egale dacă nu superioare produselor similare austriace. — Se impune deci înainte de orice, ca în discuțiunile ce vor urma, relațiunile economice cu statele balcanice și avantajele ce ar putea decurge pentru țara noastră din aceste relațiuni să fie puse înaintea oricărei cerințe a noastră.

„Socotese că viitorul țării noastre va fi cu mult mai sigurat dacă vom reuși prin convențiunile comerciale, să câștigăm piețe de desfacere sigure și binevoitoare pentru produsele muncii naționale, decât prin câștigarea unui teritoriu care va fi poate pentru noi mai târziu o cauză de multe neazuri; iar pentru prezent, cu siguranță un motiv de răceală în relațiunile comerciale ale noastre cu niște popoare cari pentru un moment se prezintă ca cei mai siguri și mai naturali clienți ai industriei românești”.

În *REVUE BLEUE*, Paul Louis încheie astfel articolul său asupra *Crizei Balcanice*, în care socotește de factor de seamă al războiului actual, factorul economic:

„Factorul economic se arată hotărâtor în această criză: el e acela, pe drept vorbind, care a născut-o, el e cel care riscă să o desvolte la infinit, dacă Austro-Ungaria mobili-

zează pentru a-și apăra ieșirea sa spre Salonic, tutela sa mascată peste Albania, și dacă Rusia revendică deschiderea liberă a Dardanelor. Ați spune chiar, că în conflictele cel s'au desfășurat pe continentul nostru, acțiunea factorului acesta economic niciodată nu s'a arătat mai limpede ca acum”.

REVISTA CĂTOLICĂ. — («Nu mă rușinez de evanghelie» — molto) împlinește un an de apariție. — Propagandiștii unirei bisericești noastre cu cea romană, sunt foarte zeloși și scriu cu stăruință în fiecare număr despre diferite chestiuni în legătură mai mult sau mai puțin tangențială cu obiectul propagandei lor. — E și acesta un chip de a sta cu totul în afară de preocupările serioase ale prezentului, de chestiunile sociale și naționale ale neamului nostru care cere concentrare de energie în alt scop decât discuția oțioasă asupra unor lucruri peste cari veacul nostru a trecut de multă vreme.

Cităm din cuprinsul numărului acesta: *Actele sfântului scaun, Sânta Melanie, Episcopia Milcoviei, Cazul Foerster*, etc. etc.

Asupra conflictului austro-sârb, oficiosul rusesc bilunar din St. Petersburg, *REVUE CONTEMPORAINE*, scrie un editorial din care relevăm următoarele rânduri netede, din trei pagini de meșteșugiri diplomaticești: „Opunerea Austriei la o ieșire a Serbiei spre marea Adriatică, constituie una din acele chestiuni vitale nu numai pentru țărișoarele slave, dar și pentru cauza Slavismului, asupra căroră e cu neputință ca Rusia să-și arate o slăbiciune fără a se îndepărta dela această cauă... „În toate declarațiunile guvernamentale rusești, s'a putut întotdeauna găsi o legătură tare cu tradițiunile slave ale politicești rusești. Aceste tradiții și-au găsit acum prilejul să se manifeste... „Energia împăciuitoare a Guvernului rus, trebuie în chip firesc să facă pe Austria să înțeleagă că există cauze pentru care o mare națiune se vede nevoită să pledeze spre onoarea ei”.

MEMENTO

— În Martie 1913 are loc la Paris un *Congres internațional de educație fizică* împărțit în șase secțiuni: 1) Fiziologia exercițiilor fizice; 2) cinesiterapia, adică lecuirea mișcărilor naturale prin mișcări artificiale; 3) educația fizică școlară; 4) gimnastica militară; 5) jocuri și sporturi; și 6) turismul și alpinismul. — Adesiunile se trimit D-lui Dr. Dausset, 41 avenue Montaigne, Paris.

— Anul viitor armata Franței va dispune de 500 aeroplane, față de cele 60 ale Germaniei, 150 ale Angliei, 120 ale Statelor Unite, 114 ale Rusiei, 35 ale Italiei și 20 ale Austriei. — Datele sunt din sursă patriotică franceză.

— La *Teatrul Național din Capitală* sunt puse acum în repetiție următoarele piese: *Actrița* de d-l Emil Nicolau, *Hagi Tudose* de d-l Delavrancea, *Cocoșul Negru* de d-l Victor Eftimiu, *Moise* de d-l Oreste și Hirjeu, *Poezia Depărtării* de d-l Duiliu Zamfirescu, *Păianjenul* de d-l Herz, *Intr'o seară* de d-l Ețiesca și Sălacolu, *Puterea Vieții* de d-l G. Carapanca.

Dintre piesele primite sub noul directorat al d-lui Davila, relevăm *Letopisiți*, o lucrare pe care cunoscătorii ei o socotesc de o mare valoare, a d-lui Mihail Sorbul, și *Chemarea Codrului* de d. G. Diamandy.

— Una din cele mai strălucite isprăvi ostășești ale istoriei moderne, străbateră Africei dele Atlantic și până la Marea Roșie de către *Misiunea Marchand* — n'a fost până acum istorisită din pricina gravității întorsăturii politice pe care o luă acest eveniment. — Astăzi însă, *doctorul Emily*, medicul misiunii, socoate că a venit momentul să-și publice *jurnalul său de drum*, în care istorisește zi cu zi fazele acestei călătorii așa de grele și de primejdioase pentru acel pumn de eroi francezi. — Cartea a apărut la Hachette (20 fr.).

— *Ludwig Stein*, celebrul profesor dela Băle, și-a luat sarcina considerabilă să ne informeze asupra multiplelor curente filosofice din vremea noastră: filosofia naturii, a religiei, filosofia cunoștinții, neorealismul, filosofia societății, filosofia autorității, teoriile lui Spencer, Pestalozzi, Nietzsche, optimismul social și politic, politica socială, doctrina aristocrației muncii, etc., etc. Volumul se cheamă: *Înfeșul vieții, plimbările unui optimist în filosofia contemporană* (Giard et Brière, Paris, 12 fr.).

— În cugetarea evreească și în viața intelectuală a Evului Mediu, *Maimonide*, marele doctor evreu, „Vulturul Sinagogei” — ocupă un loc de samă. Cartea apărută acum la F. Alcan cu titlul de mai sus, (5 fr.), e cea dintâi lucrare de ansamblu asupra filosofiei lui Maimonide.

— Se afirmă că corpul lui *Caragiale* va fi în sfârșit adus în țară și înmormântat cu funeralii naționale, chiar în luna aceasta, sau cel mult în prima jumătate a lui Decembrie.

— Opera lui *Kant: Religiunea în limitele rațiunii*, e socotită de mulți filosofi ca o „concluzie” a întregii gândiri kantiene. — Iată pentruce opera aceasta a apărut acum din nou tradusă în franțuzește (în edit. F. Alcan, 5 fr.).

— Artiștii din Roma se pregătesc să sărbătorească anul acesta, împlinirea a 400 de ani decând *Michel Angelo* sfârși p'cturile sale din Capela Sixtină a Catedralei Sf. Petru din Roma.

— *Arthur Rimbaud* ocupă în poezia franceză dela Verlaine încoace un loc de samă. Un poet care a putut scrie la 16 ani acel *Bateau ivre*, înzamnă o personalitate extraordinară. Cunoașterea acestei personalități și ca o n și ca scriitor — e din cele mai interesante pentru ciudățenia operii și vieții acestui om. — *Paterne Berrichon*, un vechiu prieten al lui, le studiază într'un volum apărut de curând la „Mercure”, și aduce documente noi familiare, mărturii și mai ales o analiză a celei straniu autobiografii care e *Une saison en Enfer* — lucruri cari îi dau puțința să urărească viața lui Rimbaud dela naștere și până când a renunțat cu totul la poezie. — Cartea e un document literar de mare interes.

— *Louis Bertrand*, cunoscut ca romancier, e un admirator din cei mai zeloși și credincioși ai lui Flaubert. El a dat mai acum câțeva vreme prima versiune din „Tentation de saint Antoine” pornind astfel șirul unor numeroase publicațiuni inedite de ale lui Flaubert — Într'un ultim volum: *Gustave Flaubert*, Louis Bertrand studiază *Manuscrissele lui Flaubert, Estetica sa, Orientul și Africa în opera sa*, prima versiune din *Education sentimentale*, *Salambô* și *Tentation de Saint Antoine*, studiază apoi *Morală și Politică lui Flaubert*. Mai publică extrase din *Carnețele lui Flaubert*, însemnări spontane și pline de viață. Cartea a apărut la „Mercure” (3 50).

— Directorul nostru, d. C. Rădulescu-Motru, a fost ales deputat al colegiului I-ii de Mehedinți.

— Două volume: *Napoleon raconté par lui-même* (tomu I, 1769—1806; tomu II, 1807—1821, edit. Mercure, 7 fr.) — sunt o adevărată autobiografie a lui Napoleon. Lucrarea e alcătuită din pasagiile de prin Memorialul dela St. Elena, Corespondența, Proclamațiunile și Ordinele către armată, de prin Buletine și Decrete — toate privind viața privată și politică a marelui om.